KONFERENSRAPPORT
25 OKTOBER 2018

18+ Vad händer nu?

Konferens om tidigare ensamkommande barns situation, behov och rättigheter

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

GÖTEBORGS REGIONEN

Innehåll

Inledning 3

Ny möjlighet till uppehållstillstånd genom nya gymnasielagen 4

Fem ungdomars upplevelser 6

Kunskapscentrum ska följa psykiska hälsan hos ensamkommande barn och unga 8

Barnrättsbyrån hjälper barn att få tillgång till sina rättigheter 10

"Situationen kommer att leva kvar socialt och juridiskt" 12

Barn och unga i gatusituation – väldigt utsatta och exploaterade 13

Panelsamtal 14

Rundabordssamtal 15

Anteckningar från rundabordssamtal 16

I samverkan mellan:

LÄNSSTYRELSEN VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

GÖTEBORGS REGIONEN

Konferensen ska ge en samlad bild av samhällets utmaningar

Den 25 oktober 2018 arrangerade Göteborgsregionen och Länsstyrelsen Västra Götaland en konferens om tidigare ensamkommande barns situation, behov och rättigheter.

Konferensen riktade sig till personer verksamma inom det civila samhället, Västra Götalandsregionen, kommuner (socialtjänst, överförmyndarnämnder, skolor, lokala BRÅ), Migrationsverket, Polisen med flera.

Syftet med dagen var att samla aktörer som möter målgruppen tidigare ensamkommande för att fördjupa kunskapen och få en samlad bild av samhällets utmaningar. Under dagen blandades föreläsningar med dialog och tid för erfarenhetsutbyte.

Dona Hariri, moderator

"Jag upplever att förr var besluten mer grundade i vad barn och unga ville men nu går det så fort att vi har glömt bort de rösterna. Är ni inte ute i verkligheten så gå ut eller hitta de som är ute i verkligheten! Jag kom hit som flykting och har nog känt mig olik alla andra. Men jag vill inte att andra tar sig rätten att definiera mig. Vill jag definiera mig som flykting så gör jag det. Vill jag definiera mig som svensk så gör jag det. Jag bestämmer själv"

Dona Hariri

Några aktuella lästips

De oönskade – en rapport om de ensamkommande marockanska barnen i Sverige

En rapport om hur svenska myndigheter arbetar med gruppen ensamkommande barn och ungdomar från Marocko. I rapporten intervjuas bland annat myndighetspersonal från Polisen, Migrationsverket och socialtjänsten. http://barnrattsbyran.se/wp-content/uploads/2017/05/Rapport_ADEL.pdf

Skolans roll för barn som flytt – platsen för inkludering, hälsa och lärande

Rapporten bygger på barns egna röster, aktuell forskning och intervjuer med viktiga professioner med stor kunskap om mottagande av nyanlända elever i Sverige. Rapporten mynnar ut i rekommendationer till beslutsfattare på nationell nivå, till kommuner och huvudmän samt till rektorer och enskilda skolor. https://www.bris.se/om-bris/press-och-opinion/pressmeddelanden/ny-brisrapport-om-skolans-roll-for-barn-som-flytt/

Avhandlingsnytt 2018:6: Barn och migration

I den här rapporten sammanfattas sex aktuella avhandlingar med olika perspektiv på temat barn och migration. Avhandlingarna belyser olika delar av migrations- och integrationsprocessen.

http://www.delmi.se/publikationer-seminarier#!/barn-och-migration-avhandlingsnytt-20186

Ny möjlighet till uppehållstillstånd genom nya gymnasielagen

Anna Lindblad började med att betona att gymnasielagen är komplicerad.
– Det här var en snabb lagstiftningsprodukt. Migrationsverkets linje har varit att lägga oss så nära lagtexten som möjligt. Ibland är det till fördel och ibland till nackdel för sökande men vi gör så av rättssäkerhetsskäl.

Den nya gymnasielagen har nu börjat tillämpas och alla ska ha fått beslut före årsskiftet (gäller ej de som ligger i domstol). **För att omfattas av den nya gymnasielagen finns det ett antal krav som ska vara uppfyllda:**

REGISTRERINGSDATUM Den första ansökan ska ha gjorts den 24 nov 2015 eller tidigare. Det räcker med att man har gjort en viljeyttring till en kommun, till exempel att man bodde på ett HVB-hem och ville söka asyl.

– Den generösa tolkningen har vi gjort men det är inte säkert att domstolarna kommer att göra så, sa Anna Lindblad.

KOMMUNANVISNING Man ska ha eller borde ha anvisats en kommun som ska ordna boendet.

HANDLÄGGNINGSTID Från registreringsdatumet tills beslutet om utvisning fattades ska det ha gått minst 15 månader.

BORTRE TIDSGRÄNS Beslut ska ha fattats tidigast den 20 juli 2016. Äldre ärenden omfattas inte av den nya gymnasielagen.

BESLUT SOM VUXEN Sökande ska vara 18 år eller äldre när beslut om utvisning fattades.

I SVERIGE VID ANSÖKNINGSTILLFÄLLET

Man ska ha befunnit sig i Sverige vid ansökan men kan resa ut och komma tillbaka och få sitt tillstånd.

STUDIER I SVERIGE OCH STUDIEAVSIKT

Om man inte studerar längre måste man visa att man har studieavsikt och det räcker med ett kryss på en blankett. Man behöver till exempel inte visa att man har kommit in på en utbildning.

I ett första skede beviljas 13 månader för att ta sig in på en utbildning. Efter 13 månader måste man bedriva studier enligt gymnasielagen: introduktionsprogram eller nationellt pro-

Anna Lindblad

Mia Hemmestad

Ove Ledin

gram på gymnasiet, folkhögskolestudier på gymnasial nivå (om en enstaka kurs är på grundskolenivå är det okej), Komvux (deltid räcker) eller något av yrkespaketen.

SÄNKT IDENTITETSKRAV Uppehållstillstånd får med vissa undantag ges även om identiteten är oklar.

BROTTSLIGHET Uppehållstillstånd får vägras om personen utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet eller har gjort sig skyldig till brottslighet eller brottslighet i förening med annan misskötsamhet. Det sker alltid en avvägning i det enskilda fallet men ringa narkotikabrott eller brukande av falsk urkund är exempelvis inget hinder mot att tillämpa den nya gymnasielagen.

Ekonomiskt stöd

Mia Hemmestad berättade att kommunen kan få ansvar för försörjning av tillståndssökande som fått avvisningsbeslut och förlorat rätten till bistånd från Migrationsverket men som ansöker om uppehållstillstånd för gymnasiestudier och har sökt och fått inhibition. Tillståndssökande kan få ekonomiskt stöd enligt LMA (lagen om mottagande av asylsökande) från kommunen fram tills dess att de får uppehållstillstånd. Får de avslag upphör biståndet en vecka efter att utvisningsbeslutet kan verkställas.

De som åberopar verkställighetshinder eller har ett ärende om detta sedan tidigare när de söker uppehållstillstånd för gymnasiestudier har ingen rätt till ekonomiskt stöd.

SKL bedömer inte att de tillståndssökande har rätt till boende. Tillståndssökande har däremot samma rätt till utbildning som asylsökande. Har man påbörjat en gymnasieutbildning före 18 års ålder har man rätt att fullfölja den. De som har hoppat av eller fått sin ålder uppskriven och inte påbörjat några gymnasiestudier före 18 års ålder har däremot inte rätt att påbörja studier under handläggningstiden.

När man får uppehållstillstånd ska man folkbokföra sig och man omfattas då av socialförsäkringen och har rätt till studiestöd från CSN på samma villkor som andra bosatta individer.

Runtom i landet har det varit svårt att få UT-kort som behövs för att man ska kunna folkbokföra sig hos Skatteverket. Anna Lindblad berättade att Migrationsverket helt nyligen har öppnat upp så att den processen ska bli snabbare.

Anläggningsboende

De som bor i anläggningsboende och får uppehållstillstånd kommer utifrån en ny tolkning som Migrationsverket har gjort av några kammarrättsdomar att få bo kvar. Det går att vända sig till socialtjänsten för att söka bistånd för bostad men då krävs det att man har ”speciella svårigheter”.

Tanken är att de som omfattas av den nya gymnasielagen ska försörja sig genom studiestöd. SKL bedömer att den som får studiehjälp och studerar kan få ekonomiskt bistånd från socialtjänsten för att nå upp till skälig levnadsnivå.

– Normalt ska du stå till arbetsmarknadens förfogande men det kan finnas godtagbara skäl att inte ställa ett sådant krav på gymnasiestuderande, sa Mia Hemmestad.

Rätt till utbildning

Den som får uppehållstillstånd har samma rätt till utbildning som personer som är folkbokförda i Sverige. Man kan behöva redovisa aktivt deltagande i studier för Migrationsverket (det kommer att komma föreskrifter om detta).

När en ungdom får uppehållstillstånd får kommunen ett schablonbelopp (133 200 kronor) som ska täcka praktisk hjälp vid bosättning, Komvux med mera. Kommunerna får en schablon på 750 kronor per dygn fram till första kalenderhalvåret det år ungdomen fyller 20 under förutsättning att man studerar och får studiehjälp från CSN.

Från andra kalenderhalvåret det år man fyller 20 år är utgångspunkten att ungdomen ska försörja sig via studiemedel (lån och bidrag) från CSN. Kommunen har rätt att återsöka faktisk kostnad för försörjningsstöd upp till 21 år.

Tips!

SKL:s PM Ny möjlighet till uppehållstillstånd – några frågor och svar om regelverket, kommunens skyldigheter och statlig ersättning m.m:

https://skl.se/download/18.5b5fec901643e92dc33ec15b/1530881252490/18-02982-1%20Ny%20m%C3%B6jlighet%20till%20uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd%20-%20PM%20den%206%20juli%202018.pdf

Samtal med ungdomar från projektet RÄTT FRAM
Deltagare: Daniel Alfie, Haroon Haidari, Medani Kirsha, Luwam Abraham och Mahdi Rasoli

Fem ungdomars upplevelser

Daniel Alfie, Haroon Haidari, Medani Kirsha, Luwam Abraham och Mahdi Rasoli är fem ungdomar från projektet RÄTT FRAM (se faktaruta). De berättade om hur de ser på den nya gymnasielagen, media och hur deras situation ser ut just nu.

"Jag har varit orolig för om jag ska få stanna. Det är svårt att börja från noll när man kommer till ett nytt land och försöka lära sig språket på kort tid. Den nya lagen är bra för alla tror jag för man får stor möjlighet att stanna och gå i skola. Jag är jätteintresserad av att ta körkort men det kan jag inte för jag har inte ett fullständigt personnummer. Utan uppehållstillstånd har livet inte mening."

Haroon Haidari

"Jag fick avslag och de skrev upp min ålder. Jag tappade allt jag hade förut: bostad, pengar och allting. Jag visste inte vad jag skulle göra. Det HVB-hem där jag bodde sa att jag hade en vecka på mig att lämna. Jag är i ett land där jag inte känner någon. Hur ska jag klara mig? Jag vet inte vad jag ska göra."

Daniel Alfie

"Jag vill verkligen tacka de goa människor som ställer upp och hjälper ensamkommande när staten kastar ut oss. Bara för att man fyller 18. Jag blev utkastad och måste hitta boende själv. Min lärare hjälpte mig att hitta en lägenhet och jag jobbade och tjänade pengar men man kanske inte har jobb alltid. Vi talar om några tusen ungdomar som befinner sig just nu i Sverige som är hemlösa och försöker hitta tak över huvudet och försöker fokusera på skolan."

Medani Kirsha

"Gymnasielagen är en jättebra lag för de som omfattas av den. De får ett bra liv i framtiden, de kan utbilda sig och så vidare. Men för de som inte omfattas av lagen, till exempel jag, är allting kaos. Jag har bott i Sverige i tre år och kämpat hårt för att lära mig svenska. Jag lyckades med det men… Jag går i gymnasiet just nu men omfattas inte av lagen på grund av de tuffa och meningslösa kraven. Kravet är att man ska ha väntat 15 månader men jag har bara väntat 13 månader. Så nu är min situation inte så bra."

Mahdi Rasoli

RÄTT FRAM är ett utbildningsprojekt som riktar sig till ensamkommande ungdomar (17–21 år) som bor, eller nyligen har bott, i familjehem, samt till representanter från arbetsmarknaden, utbildningssektorn, familjehemmen, politiken och det civila samhället. Projektet syftar till att skapa en arena för dialog mellan ensamkommande unga och representanter från Göteborgsområdets olika samhällssektorer.

Vill du veta mer?
Välkommen att höra av dig till yllka.sheqiri@mimkunskapscentrum.
Mer information finns också på www.mimkunskapscentrum.se/rattfram.

"Jag kan inte fokusera på lektioner för jag vet inte vad som kommer att hända imorgon. Ibland är svenskar rasistiska mot mig och det känns inte rätt. Vad är det för fel på mig? Ibland kanske några invandrarungdomar gör något fel men det är inte alla."

Daniel Alfie

"Jag har en egen lägenhet och har bott där ett år. Igår fick jag besked av min socialsekreterare att jag måste flytta om en månad. Jag ska bli hemlös nu. Jag vet inte vart jag ska ta vägen. Jag tror inte folk förstår oss, det är skit för oss nu med bostad och sånt. När man fyller 18 har man mycket ansvar tycker jag."

Luwam Abraham

"Vi människor gör fel i livet, även flyktingar. Men kan media inte också skriva om det bra vi gör."

Luwam Abraham

"Nuförtiden vågar man inte gå till Nordstan och handla. Polis och vakter följer efter dig hela tiden. De senaste två åren har jag inte handlat kläder där utan på nätet. På sociala medier kommer hemska kommentarer om ungdomar som kommit till Sverige. Man försöker att inte bry sig men man blir påverkad."

Medani Kirsha

"Jag är stolt över min identitet och nation. Det är inte mitt fel att jag föddes i Afghanistan och att det finns krig där. Om hela världen respekterar svensk identitet så önskar jag att ni respekterar mig. Jag är en människa."

Haroon Haidari

Lägesbild från Kunskapscentrum

Föreläsare: Marie Anne Karlsson, utredare och Elisabet Svedberg, utredare på Socialstyrelsens kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga

Kunskapscentrum ska följa psykiska hälsan hos ensamkommande barn och unga

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen bildat ett kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga. Centrumet ska ge stöd till professionen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, sprida metoder, kunskap och arbetssätt samt tydliggöra hur rådande regelverk ska tillämpas. Det finns också ett särskilt uppdrag att följa den psykiska hälsan hos målgruppen.

Marie-Anne Karlsson

Elisabet Svedberg

Verksamheten startade i april 2017 och en första delrapportering skedde till Socialdepartementet i somras. Det man särskilt framhöll då var den psykiska ohälsan – ensamkommande barn mår sämre idag jämfört med tidigare.

En annan viktig fråga som lyftes till Socialdepartementet var de ändrade förutsättningarna för de som fyllt 18. Det finns risk att detta leder till avbrott i skolgången och det finns en oro för unga utan kontakt med myndigheter. Även risken för människohandel, droger och kriminalitet var något som Kunskapscentrumet lyfte fram i sin delrapportering.

Självskadebeteende vanligt

Karolinska institutet har fått i uppdrag att kartlägga suicid och självskadebeteende bland ensamkommande barn och unga. Den studien visar att självskadebeteende är väldigt utbrett. Den visar också att under 2015 och 2016 tog färre än 10 barn och unga mellan 10 och 21 år sina liv. Under 2017 var den siffran 12 verifierade barn.

– Det är mycket högt jämfört med andra barn och andra länder, sa Elisabet Svedberg.

I rapporten lyfter man fram både risk- och skyddsfaktorer som har betydelse för självskadebeteende och suicid bland ensamkommande barn och unga. Riskfaktorerna handlar om att man har varit utsatt för trauma, långa handläggningstider av asylärenden, bristande vård (man har ett behov men får inte den vård man behöver), social marginalisering, diskriminering samt alkohol- och droganvändning.

Skyddsfaktorer

Skyddsfaktorerna å andra sidan utgörs av skyddande miljöer och trygga stabila boenden, stabil skolgång, socialt skyddsnät, att finnas i ett socialt sammanhang, stödsamtal (med en professionell eller någon annan), att identifiera och stötta unga som har ett riskbeteende som exempelvis missbruk eller kriminalitet, att man screenar för suicidrisk samt att man erbjuder riktade suicid-specifika behandlingsmetoder.

"Något som skulle behövas är ett särskilt fokus på flickor och boenden anpassade för flickor. Nätverksboenden kan innebära en risk för försämrad integration. "

Svårt att få nationell bild

Avsaknaden av personnummer gör det svårt att följa upp gruppen ensamkommande barn och unga och få en nationell bild. Men det man vet är att den här gruppen inte alltid får insatser på samma villkor som andra, bland annat har de svårt att få den vård de har rätt till.

– Något som skulle behövas är ett särskilt fokus på flickor och boenden anpassade för flickor. Nätverksboenden kan innebära en risk för försämrad integration i samhället. Vilket är motivet till att flickan bor i den här familjen? Andelen ensamkommande flickor ökar. En annan grupp att tänka särskilt på är unga HBTQ-personer, sa Marie-Anne Karlsson.

Särskilt utsatta

Asylsökande över 18 som blir anvisade till Migrationsverkets boenden är en särskilt utsatt grupp. En plötslig flytt från en trygg miljö till ett anläggningsboende för vuxna kan skapa otrygghet. Det finns en risk att dessa ungdomar hamnar i hemlöshet och exploatering.

En annan grupp är de som fått avslag på asyl- och tillståndsansökan men som inte har lämnat landet. Gruppen växer och det finns en ökad risk för

utnyttjande, kriminalitet och missbruk. De kan vara hemlösa och rädslan för att bli utvisad kan göra att de inte söker vård eller anmäler brott.

De som inte söker asyl

Ytterligare en utsatt grupp är de som inte har för avsikt att söka asyl. De lever utan skyddsnät och det finns risk att de blir utnyttjade, utsatta för våld och/eller hamnar i missbruk och kriminalitet.

– Barn har laglig rätt att gå i skola och få vård men det är svårt i praktiken. Den här gruppen finns i vårt samhälle och vi måste lyfta fram den, sa Marie-Anne Karlsson.

Tips!

På Kunskapsguiden finns numret till en svarsfunktion för flyktingfrågor som är öppen för professionen. Här finns även rapporten som KI gjort och mycket annan information om ensamkommande barn och unga:

http://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/ensamkommande-barn-och-unga/Sidor/Default.aspx

Barnrättsbyrån presenterar rapporten Sveket – Nuläge och framåtblick
Föreläsare: Nina Andersson, jurist och Emma Wennerström, socionom, Barnrättsbyrån

Barnrättsbyrån hjälper barn att få tillgång till sina rättigheter

Barnrättsbyrån finns till för barn 0–21 år när de får bekymmer med sina rättigheter.
– Vi är en rättighetsbyrå för barn. Vi behövs – inte därför att barn är bärare av problem, utan för att samhället skapar problem för barn. Barn är beroende av att ha en vuxen som hjälper och vägleder i vårt rättighetssystem. Därför behövs Barnrättsbyrån, sa Emma Wennström.

Nina Andersson

Emma Wennerström

De barn och unga som Barnrättsbyrån möter saknar ofta vuxna som hjälper dem med myndighetskontakter. Tilliten till vuxna kan också vara låg ibland.

Barnrättsbyråns barnsyn består av tre grundpelare:

– Vi tror på alla barn och tar det de säger på allvar. Vi tycker om alla barn. Varenda unge som kommer in till oss ska känna att de är viktiga och betydelsefulla. De som inte fått med sig strategier för att bli omtyckta, där får vi ta ett större ansvar för relationen. Barn och unga gör rätt om de kan, sa Emma Wennström.

Barnet formulerar uppdraget

Kontakten mellan ett barn och Barnrättsbyrån börjar med ett möte där barnet får berätta om sitt bekymmer. Därefter formulerar barnet ett uppdrag till Barnrättsbyrån, som alltid är rättighetsbaserat. Det kan handla om att barnet inte trivs hemma, inte fått kontakt med sin socialsekreterare och så vidare. Barnen skriver på en fullmakt som häver sekretessen och sedan följer Barnrättsbyrån med på möten, förklarar krångliga beslut med mera. Målet är att barnet ska känna av en förbättring i sitt liv och få tillgång till sina rättigheter. Utöver att arbeta på uppdrag av barn så utövar Barnrättsbyrån även påverkansarbete.

Sedan hösten 2015 har Barnrättsbyrån jobbat på uppdrag av många ensamkommande barn och följt dem under lång tid. I rapporten Sveket (se faktaruta) beskrivs hur den sociala utsattheten ökat markant. Till grund för rapporten ligger intervjuer med både yrkesverksamma och ungdomar.

– Det är ingen naturlag utan en tydlig politisk vilja som har fört oss hit och det har vi velat få med i vår rapport. Och det krävs en politisk vilja för att ändra situationen, sa Nina Andersson.

"Många av barnen omfattas av den nya lagen men de har under kortare eller längre tid befunnit sig i hopplösheten. Då är det ett stort krav att vara fungerande i skolan. "

Psykiska ohälsan är stor

Barnrättsbyrån har många vittnesmål om att den psykiska ohälsan är enormt stor: barn och unga som inte kan sova, koncentrera sig i skolan eller inte vill leva längre.

– Det finns många exempel på stora fall på kort tid – från fungerande ungdom till hemlös och missbruk. Det finns en risk för exploatering, kriminalitet och människohandel. Många lever i akut nöd och behöver mat för dagen och tak över huvudet. Vi har hjälpt barn att söka nödbistånd hos socialtjänsten. Hopplösheten är stor inför framtiden. Många av barnen omfattas av den nya lagen men de har under kortare eller längre tid befunnit sig i hopplösheten. Då är det ett stort krav att vara fungerande i skolan vilket du måste vara för att komma i åtnjutande av den nya gymnasielagen, sa Emma Wennström.

Förskjutning

Barnrättsbyrån menar att det har skett en förskjutning från välfärdssamhälle till civilsamhälle på ganska kort tid och att det har varit svårt att ställa om.

– Vad händer med välfärdssamhället när ett parallellsamhälle skapas? När man fråntar en stor grupp i samhället grundläggande rättigheter så gör det något med välfärdssamhället. Det påverkar oss alla, inte bara den direkt berörda gruppen, sa Nina Andersson.

Bra saker också

Den bild de tecknar är dyster men det

görs bra saker också. Ett exempel är ett IOP (Idéburet Offentligt Partnerskap) där Barnrättsbyrån, Stockholms stadsmission, Röda korset, Rädda barnen och Stockholms stad samarbetar. Målgruppen är ensamkommande barn och unga som helt eller delvis står utanför välfärdssystemet.

– Vi kan snabbt länka till varandra i civilsamhället och organisera oss för att möta behov: hjälpa till att ansöka om att omfattas av nya gymnasielagen, söka nödprövning för mat för dagen, rapportera systemfel och så vidare. Här är det lätt att kommunicera mellan civilsamhälle och Stockholms stad, sa Nina Andersson.

Förslag på åtgärder

Barnrättsbyrån har ett antal förslag på konkreta åtgärder för att förbättra situationen för ensamkommande barn och unga. De vill att alla barn 0–21 år som vistas i Sverige ska ha samma rätt till stöd och hjälp. De vill inte att insatser för personer med utvisningsbeslut avslutas och de vill barnanpassa alla samhällssystem som rör barn som vistas i Sverige.

– Och så vill vi ge permanenta uppehållstillstånd till de ensamkommande barn och unga som drabbats av den åtstramade migrationspolitiken och den rättsosäkerhet det medfört, avslutade Nina Andersson.

Tips!

Läs mer på www.barnrattsbyran.se och ladda ner rapporten Sveket – en rapport om hur Sverige vände ryggen till de unga ensamkommande.

"Situationen kommer att leva kvar socialt och juridiskt"

Viktor Banke har företrätt många asylsökande barn och unga som har att bevisa sitt behov av skydd för att få stanna. Individen har bevisbördan. De vanligaste skyddsskälen rent juridiskt är det allmänna säkerhetsläget i landet som individen kommer ifrån men även individuella skäl.

– Det som är slående ur ett juridiskt perspektiv är att förutsättningarna har förändrats så mycket under så kort tid och det beror till stor del på att detta är en politiserad fråga.

Viktor Banke beskrev hur det redan innan regelverket ändrades började komma nya rättsliga ställningstaganden från Migrationsverket. Särskilt ömmande omständigheter gav inte i lika hög utsträckning uppehållstillstånd.

– Dessa omständigheter ökade den psykiska ohälsan bland ensamkommande barn och unga. För jurister innebar det mer arbete. Sen kom en gymnasielag som jag upplever var ett politiskt svar på situationen – en lag som omfattade nästan ingen. Den löste inte situationen för gruppen som hamnat utanför. Den nya gymnasielagen däremot omfattar cirka 9 000 personer och är bra för polis, socialtjänst och skola.

Har varit ovisst

Ovisshet och förändrade förutsättningar har präglat situationen även för advokater och biträdande jurister under senare år.

– Vi har inte riktigt kunnat ge rådgivning för vi vet inte vad som gäller kring den nya lagstiftningen förrän det kommer en dom från Migrationsöverdomstolen. Lagstiftning ska vara hållbar, noga förberedd och förutsägbar och så kan man inte säga att det har varit. Det gäller inte bara den nya gymnasielagen utan även de medicinska åldersbedömningarna och den tillfälliga utlänningslagen.

"Impopulär grupp"

Viktor Banke menar att ensamkommande barn och unga har blivit en grupp som politikerna haft svårt att värna eftersom gruppen har blivit impopulär. Han pekade på att fram till hösten 2015 motiverades en mer restriktiv invandring främst med att det finns en gräns för vad mottagningssystemet klarar av.

– Sen hände det en massa saker fram till våren 2016 och i fokus hamnade ”deras kvinnosyn, deras sexualvanor, deras oförmåga att hålla ordning i bibliotek och badhus” och så vidare. Det lilla och obehagliga skiftet började med rapporteringen om en mängd sexuella övergrepp i Köln på nyårsnatten. Den grupp som utpekades var invandrare och ensamkommande ungdomar. Ett par fall i Sverige där ensamkommande var brottslingar fick stor uppmärksamhet. Och så publicerade Dagens Nyheter ett reportage om att polisen undanhållit uppgifter om etnicitet. Då kom debatten om svenska värderingar. Invandring började ifrågasättas utifrån andra människors – en grupps – egenskaper.

"Ungdomar kommer hamna utanför"

Viktor Banke menar att ensamkommande barn och unga i den här processen blev en grupp som det som politiker är svårt att värna.

– Därför har det inte skett så stora förändringar för den här gruppen förrän den nya gymnasielagen. Det viktigaste att minnas med den är att den inte innebär amnesti, det är ett tillfälligt uppehållstillstånd som kommer att löpa under några år. Vi kommer att ha ungdomar som hamnar utanför och den gruppen måste fångas upp. Den nya lagen känns mer som en politisk produkt för att stilla opinionen. Vill man lösa situationen för gruppen däremot, så ge amnesti och gå vidare! Men lite tyder på att detta kommer att ske. Situationen kommer att leva kvar socialt och juridiskt. Så länge ungdomarna är kvar i Sverige har vi att hantera de juridiska konsekvenserna och möjligheterna. Vi har reglerad invandring men vi behöver vara pragmatiska. Det är inte konstigt att ge uppehållstillstånd på grund av ömmande omständigheter, utan att man lyckats bevisa sina skyddsskäl. Extremt många människor har fått det de senaste 30 åren, innan detta blev ett så superpolitiserat område. Det är inget konstigt. Det är politik och skulle kunna vara politik igen, menade Viktor Banke.

Viktor Banke

Tips!

Viktor Banke har skrivit boken Andrum – om stölden av en flyktingkris och om de bestulna.

Barn och unga i gatusituation – väldigt utsatta och exploaterade

Maria von Bredow var med på konferensen via Skype för att berätta om rapporten ”De kan alltid hitta mig” (se faktaruta).

Den nationella samordningen mot människohandel ligger numera under Jämställdhetsmyndigheten (tidigare Länsstyrelsen Stockholm).

Det finns regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel som fungerar som stöd till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag kring prostitution och människohandel. Koordinatorerna bistår regionala myndigheter, till exempel polis och socialtjänst, med stöd vid människohandelsärenden.

– Innan jag börjar prata om barn och unga i gatusituation så skulle jag vilja uppmana er alla att kasta ordet gatubarn i papperskorgen! ”Barn och ungdomar i gatusituation” är ett begrepp som bättre beskriver vad det handlar om.

Marockanska och afghanska barn

Just nu finns det två stora grupper när det kommer till barn i gatusituation i Sverige. Den ena är marockanska pojkar.

– Jag har inte träffat en enda nordafrikansk pojke som åkt genom Europa och som inte blivit exploaterad på något sätt.

Många av de marockanska barnen har familj men familjen har medverkat till att man åkt från Marocko.

Den andra stora gruppen är afghanska barn som hamnar mellan stolarna och olika regelverk.

Fler utsatta grupper

Men det finns fler utsatta grupper, exempelvis barn från andra EU-länder. De är svårt exploaterade många gånger för sexuella ändamål, stölder eller tiggeri.

– Här har samarbetet fungerat väldigt väl mellan polis och regionkoordinatorer. De har inte informationen var och en själva men tillsammans. Detta har lett till goda resultat för ungdomarna.

"Jag har inte träffat en enda nordafrikansk pojke som åkt genom Europa och som inte blivit exploaterad på något sätt. "

Nätverkshem utreds inte alltid lika rigoröst som andra familjehem. Flickor med funktionsnedsättning är särskilt utsatta och både flickor och pojkar är utsatta för hushållsslaveri.

Medföljande barn är ytterligare en viktig men ofta osynlig grupp. De kan vara barn både till offer och förövare, papperslösa och så vidare, menade Maria von Bredow.

Tips!

Nationellt metodstödsteam (metodstöd mot prostitution och människohandel): www.nmtsverige.se

Telefon: 020-390 000

”De kan alltid hitta mig” – studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor finns här:

https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/publikationer.106.1dfa69ad1630328ad7c4ad6.html#query/*%3A*

Avslutning: Panelsamtal

Deltagare i panelsamtalet:

- Nina Andersson, Barnrättsbyrån
- Amir Nik-Hashemi, nationell samordnare ”Barn som försvinner” Länsstyrelsen Stockholm
- Ove Ledin, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
- Anna Lindblad, Migrationsverket
- Elisabet Svedberg, Socialstyrelsens kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga
- Viktor Banke, Advokatbyrån Dubio

Vilka behöver samverka och kring vad?

– Ett mer samlat grepp kring företag behövs. Vi har företag som behöver arbetskraft och unga arbetsföra människor. En match made in heaven som man inte utnyttjar här. Löser sig arbetet så löser sig boende, den sociala biten och så vidare. Systematisera matchning på arbetsmarknaden helt enkelt, sa **Viktor Banke**.

– Vi jobbar mycket direkt mot politiker men just nu är det svårt att få gehör om grundläggande värden och vägar framåt. Den politiska viljan lyser med sin frånvaro och då är det svårt för det är en politisk fråga i grunden anser vi, sa **Nina Andersson**.

– Någon bör ta leaden i samverkan, någon som bestämmer att nu behöver vi diskutera de här frågorna: elevhälsan, socialtjänsten, skolan men även Arbetsförmedlingen och de som jobbar med de frågorna i kommunen, sa **Elisabet Svedberg**.

– Jag vill se samverkan som är strukturerad och högt upp i organisationerna med personer som sitter på makten. Just barnfrågor är inte alltid högst upp i organisationerna, sa **Anna Lindblad**.

– Den part som absolut framförallt behövs är inte här idag och det är regeringen. Det är dem vi behöver samverkan med från SKL:s sida. Det här är ett genompolitiserat område idag. Det är där vi behöver börja och det är vad SKL försökt göra hela tiden men det blåser inte såna vindar nu, sa **Ove Ledin**.

– Det finns inte en samverkansgrupp som är ideal utan det är en komplex situation på många olika nivåer. Lokalt, regionalt, nationellt och internationellt behöver vi samverka för barnen rör sig mellan länder. Vi har sagt att det behövs bättre samordning i regeringskansliet. Vi har fått ett uppföljningsuppdrag från Socialdepartementet där vi ska samverka på regional nivå kring det förebyggande arbetet. Länsstyrelsen har en unik roll att se det lokala och regionala och skicka upp till regeringen, sa **Amir Nik-Hashemi**.

– Det är uppenbart att det behövs samverkan för lagstiftningen hänger inte ihop och ungdomar faller mellan stolarna, sa **Viktor Banke**.

Vad tar ni med er från den här konferensen in i ert arbete?

– En dystopisk känsla. Jag blev jätteberörd av ungdomen som berättade att han handlade på nätet för att han inte vill gå in i en affär och kartläggningen som Socialstyrelsen gör och det Viktor pratade om. Flyktingkrisen pågår nu i domstolarna, det finns 22 000 öppna ärenden i domstolarna, sa **Anna Lindblad**.

– Vi pratar om juridik men när jag träffar er i verksamheterna som ändå måste få det att fungera så är det bara att höja på hatten för er, sa **Ove Ledin**.

– Temat 18+ är ett viktigt tema. FN:s barnrättskommitté har sagt att placerade barn som fyller 18 behöver slussas ut i lagom takt. Vi måste ha ett MR-perspektiv när vi jobbar med de här frågorna, sa **Amir Nik-Hashemi**.

– Det var intressant att höra er ungdomar berätta om ovissheten om framtiden, hur er vardag är. Vi har pratat om hur knöligt allt är och jag är glad att ni som träffar ungdomarna på daglig basis är här. Vad som behövs i den här frågan är långsiktighet. Vad har vi för beredskap om fem år att möta de här ungdomarnas behov? sa **Elisabet Svedberg**.

– Exakt den här situationen och det som nu utspelar sig var väl känt för lagstiftningen på förhand att det skulle ske. Om ni ser nån lagstiftare nån gång så ställ dem till svars! Det hade kunnat göras bättre. De ska se till att skapa regelverk som håller ihop, sa **Viktor Banke**.

Rundabordssamtal

Under dagen diskuterade konferensdeltagarna gruppvis följande frågor:

- Har ungdomar i er kommun fått utbildningsplats? Kommer de kunna utbilda sig i er kommun och efter 13 månader få förlängt uppehållstillstånd?
- Jobbar er kommun med bostadsfrågan för dessa ungdomar, och i så fall hur?
- Samarbetar/stöder er kommun civilsamhället i denna fråga?
- Finns exempel på stöd till ungdomarna t.ex. i form av extratjänster och hur ser det stödet i så fall ut? Vad saknar ni?
- Vad behöver dessa ungdomar mer än skola och boende?
- T.ex. gällande identitetsskapande, vuxenblivande, KASAM, moralisk kompass, värdeskapande relationer? Hur? Vem/vilka?
- Kan de behov ni ser genomföras idag? Vilka hinder finns?
- Finns behov av stöd från regional och/eller nationell nivå i arbetet med gruppen? Vilket stöd önskar ni?

Några röster från de olika grupperna

Vad behöver dessa unga mer än boende och skola?

– Det första vi sa var wifi (skratt). De behöver gemenskap, trygghetsskapande sammanhang och möten med svenska ungdomar och vuxna. Det känns som att detta med skola och boende är basala saker men sen är det jättemånga saker däromkring för att det ska fungera.

– Det skulle behövas en kompisperson eller kontaktperson eller vuxen som finns under längre tid än vad en god man gör. Professionella vuxna som kanske är anställda av staten så de har samma bakgrund och utbildning. Alltså proffs.

– Man behöver inte bara skola och boende utan kärlek. Nån man kan känna sig trygg med och sitta och dela sina svårigheter med och verkligen lita på. Man behöver nån man kan ha mer samtal med när man kommer hem, inte bara på skolan eller personal på boende. Det kan bli väldigt svårt för det beror på och varierar från person till person men personal, lärare eller projektledare till exempel.

– Föreningsliv eller idrottsföreningar är ett sätt att träffa nya kompisar och ha en meningsfull fritid.

– Medskapande och involverande! Om man vill skapa trygga rum och mötesplatser ska man bjuda in målgruppen att vara med och skapa dessa rum och samma i en förening – hur vill man bli bemött? Ha en kontinuerlig dialog med målgruppen man vill skapa bättre förutsättningar för.

– Vi har varit på besök i Tyskland och Irland och där jobbar man mycket med after care, man lämnar ingen efter att de blivit 18. Ungdomarna kan komma tillbaka och ställa frågor flera år senare.

– Förutsättningen är ändå boende. Vi behöver inte fler kulturella projekt utan vi behöver ett ansvarstagande från samhället.

Kan de behov ni ser genomföras idag? Vilka hinder finns?

– Civilsamhället finns men vi har ingen motpart. Polisen som möter ungdomar som vill bort från missbruket och gatan har ingen motpart. En långsiktig planering från det offentliga behöver vi.

– Det är jättesvårt att hjälpa ungdomar som inte har någonstans att sova. Innan de basala behoven är tillgodosedda är det svårt att gå vidare.

– Samverkan behöver utvecklas mer med olika sammanhang där vi har olika uppgifter och ansvarsområden. Våra slimmade organisationer ställer till det. Vi jobbar bara i smala stuprör. Vi behöver utveckla kulturkompetens.

Finns behov av stöd från regional och/eller nationell nivå i arbetet med gruppen? Vilket stöd önskar ni?

– Att man slutar flytta människor som spelpjäser. Det skapar ingen trygghet. Samhället måste förebygga hemlöshet. Amnesti. Hur kan vi jobba för att den här målgruppen kan få ett drägligt liv? Pragmatism är den enda lösningen.

– Stöd uppifrån nationell nivå. Vi vill att de här ungdomarna betraktas som barn tills de är 21, det hade löst mycket för mig inom hälso- och sjukvården.

Anteckningar från gruppdiskussionerna

Grupp A

Kommunen anordnar platser – gymnasiestudier inte det stora problemet men SFI-platser är det lång väntan på.

Samverkan med civilsamhället.

Utanförskap – språkcaféer.

Problemet är inte skolan utan hur det ska fungera att klara studier utan hjälp till boende och stöd i övrigt.

Behov: Trygga vuxna genom hela processen från mottagandet till avslut genom tillstånd eller inte; dvs. samordning av insatser. Kontaktpersoner – statlig ersättning som täcker kostnader för boende, sociala insatser.

Hinder: Lagstiftning; förarbeten uttalanden kring finansiering/ersättning, schabloner täcker inte för alla.

Stöd: Påverka politiskt förhållandet stat-kommun-frivilliga, civilsamhälle.

Grupp B

Bostadsbristen stor fråga i Göteborg och i resten av landet .

Civilsamhället – det finns bra exempel men vi kan göra mer och utöka samarbetet mellan civilsamhälle och kommun.

Amnesti!!! Börja där så löser vi resten sedan.

Grupp C

Samma behov som andra ungdomar: vänner, fritid, meningsfullhet, familj, släktingar, sociala nätverk, struktur & rutiner, framtidshopp, mål & mening, information & förståelse för migrationslagar, samhällsinformation, pengar, språkkunskaper.

Vem? Familjehemspappa, lärare, personal på stödboende, moské, släktingar.

Kan behoven tillgodoses idag?

– Vänner är individuellt, vissa har lätt, minoriteter svårt, många vill ha svenska vänner – mycket svårt!
– Familjekontakt oftast på telefon. Är lättare om man bor på HVB med resurser & personal.
– Svårare att genomföra behoven idag när de lämnas att klara sig själva utanför socialtjänsten.

Hinder? Språket, psykisk ohälsa, isolering när de blir vuxna – svårare att nå, religion.

Grupp D

Behöver: Fler vuxna, se barnen/de unga i alla sammanhang, mötesplatser.

Kan genomföras? Kulturkompetens behövs, utvecklad samverkan/samråd, slimmade organisationer försvårar, uppföljning av rapporter behövs.

Stöd regionalt/nationellt: Låt dem vara barn till 21 års ålder och rusta oss vuxna som möter de unga (kunskap om land och kultur t.ex.).

Grupp E

Vuxna som stödjer, ex samhällslotsar.

Föreningsliv, delaktighet och att lära sig de demokratiska processerna.

Brist på samverkan och ansvarstagande från det offentliga.

Tillgång till boende och skolgång i praktiken.

Sluta flytta människor som spelpjäser, långsiktigt arbete, förebygga hemlöshet, förebygga så att ungdomar inte hamnar mellan stolarna, amnesti <3

Grupp F

Nej, vet ej om utbildningsplats finns tillgänglig. Oklarhet kring om ungdomarna kommer ”hinna” söka in.

Boende – stora brister i hur boendefrågan hanteras av kommunen i fråga. Finns fortfarande oklarhet kring hur boendet ska hanteras.

Delvis men inte i tillräckligt stor utsträckning. Behövs ett bättre samarbete kring boende och ett större ansvarstagande från det offentliga.

Grupp G

1.

Finns stödboende för PUT, TUT

Politiskt beslut boende för asyl 18+

Etablerat nätverk, typ frivilligt placerade

Flyktingsamordnare finns

2.

Kompis/kontaktperson-vuxen som finns längre tid (professionellt). Ej god man – finns bara kort tid. Anställda av staten = proffs

Samhällsinformation (inte s.k. svenska värderingar om köttbullar, midsommar). Praktisk info hur man köar, får kontakt typ 112, ”Hitta rätt”-infon, deklaration

Grupp H

PUT, TUT behöver extra stöd, klarar inte skola eller arbete. Specialpedagoger. Yrkespaketen.

18+ mera yrkesinriktade program alla 3 kategorierna av asylsökande.

Staten bör ta ett större ansvar.

Tillåt enklare jobb, typ hantverk, starta företag utan krav på redovisning typ Tyskland.

Ta hand om vårt civilsamhälle, behöver professionellt stöd.

Grupp I

I Vårgårda har de flesta unga fått plats i privata familjehem. En person med uppgift att stötta och anskaffa familjehemmen har anställts i Svenska kyrkan med ekonomisk hjälp av kommunalt föreningsbidrag.

Vad behöver ungdomarna?
– Bli betraktade som individer
– Inte ställa för höga krav – det ska vara rimligt så de har en chans att lyckas
– Vara del av en gemenskap, t.ex. idrott

Vi önskar mindre av signalpolitik, mer pragmatik.

Mer resurstänk – mindre problemtänk.

Grupp J

1. Bostadslös – hur klara skolan?

2. Ungdomarna behöver:
– en/flera vettiga vuxna som lyssnar och ser medmänsklighet
– ett sammanhang, delaktighet, gemenskap
– ekonomi
– hjälp att se sina förmågor.

Hur? Vem?

Faddrar, föreningar, kommunen

Grupp K

Vad räknas in som gymnasienivå (svårt att våga ge råd).

Lagarna tolkas olika i olika kommuner.

Vad behövs? Vuxenstöd, nätverk.

Behov idag, hinder? Största hindret är otydligheten i lagstiftning, tillämpning och direktiv. Stöd ser olika ut på olika ställen i landet.

Grupp L

Vi har erfarenhet av att ungdomar ej fått bo kvar på abo (t.ex. Resta) då de fått uppehållstillstånd p.g.a. nya gymnasielagen.

I en kommun har gammalt HVB-hem blivit ett ”ebo” där ungdomarna bor själva, ”studentkorridor”.

Stort tryck på de som har ordnat boende att ta emot hemlösa kompisar.

Fråga – hur mycket ekonomiskt bidrag får frivilligkrafterna (t.ex. Agape) från kommun-stat?

Alla behöver en trygg vuxenkontakt.

Ge stöd till de som frivilligt jobbar med dem. Finns ingen tradition av volontärarbete i Sverige. Stötta det som finns.

Grupp M

1.

– Samarbete mellan språkintroduktion och nationella program i Lerums kommun.

– Yrkesutbildningar med språkstöd.

– Goda erfarenheter av samverkansträffar mellan olika enheter och aktörer i Partille.

2.

Det behövs en kontaktperson att vända sig till.

Kartläggning av tidigare erfarenhet för stöd vidare.

Rätt information om samhället och vägar framåt.

Praktikplatser.

Aktiviteter under lov.

Samverkan med föreningslivet.

Jourtelefon med bredd och språkkompetens.

Grupp N

Vad behöver ungdomarna? Nätverk – kontakt med etablerade svenskfödda, kontinuitet i möten, vuxenkontakt som barn, mötesplatser, medskapande, allaktivitetshus i Malmö som exempel, skapar man bra aktiviteter så kommer det komma ungdomar, samverkan, inkludering, hela familjen.

Kan behov tillgodoses idag? Hinder? Icke tillgodosedda behov, strukturell rasism.

Vilka behov... Fler sammankomster likt denna för samverkan.

Text: *Märit Malmberg Nord, Göteborgsregionen (GR)*
Foto: *Märit Malmberg Nord och Mostphotos*
Layout*: Helena Amundsson, Göteborgsregionen (GR)*

Under konferensen **18+ Vad händer nu?** diskuterade berörda aktörer och tidigare ensamkommande ungdomar en rad rättighetsfrågor som aktualiseras i samband med artonårsdagen. Tidigare ensamkommande ungdomar hamnar ofta i en gråzon när det gäller rättighetsanspråk.

Konferensen lyfte ett antal målkonflikter kopplade till den utvidgade gymnasielagen såsom rätten till bostad, rätten till utbildning, rätten att vara fri från våld och diskriminering samt rätten till bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa.

Regeringen är ytterst ansvarig för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna. Länsstyrelsen har i uppdrag att belysa hur de mänskliga rättig heterna efterlevs på regional och lokal nivå. Göteborgsregionens uppgift är att verka för samarbete över kommungränserna och vara ett forum för idé- och erfarenhetsutbyte.

Denna kunskapssammanställning är ett bidrag till en mer samlad bild av den aktuella situationen.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

GÖTEBORGS
REGIONEN